

TILSYNSRÅDET FOR KRIMINALOMSORGEN

TILSYNSRAPPORT

Sandeid fengsel 20.februar 2025

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	3
1.1. Tilsynsrådet for kriminalomsorgen	3
1.2. Gjennomføring av tilsynet.....	3
2. Tilsynsrådets vurderinger	4
2.1. Om Sandeid fengsel	4
2.1.1. Forhold ved driften.....	4
2.1.2. Bygningsmasse og bruk av dobbeltceller	4
2.2. Kontakt med omverdenen	5
2.3. Bruk av tolk	5
2.4. Innlåsing og sysselsetting.....	6
2.4.1. Dagsplan	6
2.4.2. Sysselsettings- og aktivitetstilbud	6
2.5. Bruk av kontrolltiltak, utelukkelse og ventecelle.....	7
2.5.1. Utelukkelse og ventecelle	7
2.5.2. Kroppsvisitasjoner, rusprøver og romkontroll	8
2.6. Om selvdropsrisiko og selvdrap	9
2.7. Helsetjenester i fengselet	10
2.8. Oppfølging og tilbakeføringsarbeid	11
2.8.1. Kontaktbetjent	11
2.8.2. Innsattes medvirkning.....	11
2.8.3. Overføring til annen soning.....	12
2.8.4. Kartleggings- og tilbakeføringsarbeid	12
2.8.5. Saksbehandling.....	13
3. Tilsynsrådets anbefalinger	13
4. Tilbakemelding og oppfølging	15

1. Innledning

1.1. Tilsynsrådet for kriminalomsorgen

Det nye nasjonale Tilsynsrådet for kriminalomsorgen ble etablert fra 1. januar 2025.¹ Tilsynsrådet er uavhengig i sitt arbeid og kan ikke instrueres om lovtolkning eller skjønnsutøvelse. Tilsynsrådet består av en fast ledelse på tre personer: Verna Rege Nilssen, Oddvar Thorbjørnsen Faltin og Tonje Lilaas Larsen. Den lokale forankringen er videreført gjennom Tilsynsrådets fylkesbaserte sammensetning med lokale medlemmer. Sivilrettsforvaltningen har oppgaven som sekretariat for Tilsynsrådet.

Tilsynsrådet skal føre tilsyn med at personer som er innsatt i kriminalomsorgens institusjoner, behandles i samsvar med gjeldende rett og at deres velferd ivaretas. Tilsynsrådet skal også føre tilsyn med at personer som gjennomfører varetekt eller straff utenfor institusjon, behandles i samsvar med gjeldende rett.

Tilsynsrådet kan ta opp saker av eget tiltak eller etter henvendelse fra innsatte, domfelte, siktede, botlagte, pårørende eller ansatte.

Ved hvert tilsynsbesøk i kriminalomsorgens institusjoner skal minst to medlemmer av Tilsynsrådet delta, så langt mulig én fra ledelsen. Tilsynsbesøket kan varsles på forhånd eller være uanmeldte. Domfelte og innsatte har rett til å kommunisere fortrolig med Tilsynsrådet og sekretariatet.²

Tilsynsrådet og sekretariatet har taushetsplikt etter forvaltningsloven. Taushetsplikten omfatter også forhold av betydning for sikkerheten i kriminalomsorgens institusjoner eller for gjennomføringen av straff utenfor fengsel.³

1.2. Gjennomføring av tilsynet

20. februar var Tilsynsrådet på stedlig tilsyn i Sandeid fengsel fra kl. 9.00 til 15.00. Følgende personer deltok under det stedlige besøket:

- Verna Rege Nilssen (leder)
- Oddvar Thorbjørnsen Faltin (1. nestleder)
- Tonje Lilaas Larsen (2. nestleder)
- Mari Gjølberg Gedde, (sekretariatet)
- Elisabeth Røste (sekretariatet)

Sandeid fengsel ble varslet om tilsynet i brev av 31. januar 2025. Det ble innhentet dokumentasjon i forkant av det stedlige besøket. I varselet ble fengselet bedt om å oversende informasjon i forkant av tilsynsbesøket.

Rapporten bygger i hovedsak på informasjon fra fengselsledelsen, samtaler med ansatte, innsatte, egne observasjoner og mottatt dokumentasjon.

Fengselet bistod velvillig under gjennomføringen av besøket.

¹ Tilsynsrådet for kriminalomsorgen er opprettet i medhold av straffegjennomføringsloven kapittel 2 A, se Prop. 46 L (2022–2023). Tilsynsrådets ansvar og oppgaver er nærmere regulert i forskrift om tilsynsrådet for kriminalomsorgen.

² Straffegjennomføringsloven § 9 a.

³ Straffegjennomføringsloven § 9 c første ledd.

2. Tilsynsrådets vurderinger

2.1. Om Sandeid fengsel

2.1.1. Forhold ved driften

Sandeid fengsel ligger cirka en times kjøring fra Haugesund i retning Sauda. Fengselet har 88 plasser med lavere sikkerhetsnivå for menn.

Etter Tilsynsrådets besøk har Haugesund fengsel og Sandeid fengsel blitt slått sammen til Haugaland fengsel. Haugaland fengsel består av en avdeling med høyt sikkerhetsnivå (tidligere Haugesund fengsel) og en avdeling med lavere sikkerhetsnivå (tidligere Sandeid), med felles administrasjon og fengselsleder. Administrasjonen ligger i Sandeid.

Fengselet opplyste at de har utfordringer med rekruttering, og at kommunen har utfordringer med å rekruttere ny fengselslege og psykolog. Fengselet håper at avdelingen vil ha en mer robust bemanningssituasjon etter sammenslåingen.

Kapasitetsutnyttelsen i Sandeid fengsel var 85,4 prosent for 2024. Fengselet opplyste at det er mange som ikke møter opp til straffegjennomføring ved fengselet, og per 31. desember 2024 hadde fengselet totalt 95 etterlyste. På tidspunktet for Tilsynsrådets besøk var belegget i fengselet 90 prosent (79 innsatte). Alle innsatte soner dom.

Sandeid fengsel har en ung innsattpopulasjon. På tilsynstidspunktet var det 50 innsatte i alderen 18-24 år. Sandeid fengsel har likevel ikke hatt noen innsatte under 18 år de siste 12 månedene. Fengselet håndterer cirka 356 innsettelse i året. Gjennomsnittlig innsettelsestid på dom er 393 dager. Lengste domslengde per 10. februar 2025 er 9 år.

2.1.2. Bygningsmasse og bruk av dobbeltceller

Sandeid fengsel har tre avdelinger fordelt på tre bygg. Boenhetene ligger i andre etasje, mens det er mekanisk verksted, trevareverksted og oppholdsrom i første etasje. Det er et eget bygg med kiosk, treningsrom og musikkrom, et velferdsbygg med kantine hvor alle måltider inntas, et lagerbygg, et bygg med avdeling for bibliotek og prest, et bygg hvor vakta, venteceller, helsetjenester og besøksrommene ligger, et eget administrasjonsbygg og en stor uteplass med egen sti rundt hele tomten til fengselet. Fengselet opplyste at det bare er kjøkkenet, velferdsbygget, gangen og vakta som er utstyrt med kameraovervåkning.

Boenhetene består av dobbeltceller, et felles oppholdsrom med tekjøkken, og dusjrom og toalettrom på gangen. Dobbeltcellene er omtrent på størrelse med ordinære celler, men har køyeseng i stedet for enkeltseng. Fengselet opplyste at det ikke gjøres noen nærmere vurdering av hvilke innsatte som skal bo sammen.

Tilsynsrådet anser bruken av dobbeltceller som problematisk på flere ulike måter, blant annet ivaretagelse av personvern og hygiene, økt stress og konfliktnivå, og maktforhold mellom innsatte. Tilsynsrådet viser til retten til privatliv, jf. EMK artikkel 8 første ledd, og til Sivilombudets sak om dublering og bruk av flermannsceller.⁴ Her omtales retten til privatliv som et grunnleggende hensyn, fordi fengselscellen for langtidsinnsatte i større grad fungerer som et hjem. Tilsynsrådet mener at uttalelsen også har relevans for bruk av dobbeltcelle for innsatte Sandeid fengsel.

Fengselet opplyste at de har vurdert å endre dobbeltcellene til enkeltceller. Dette ville medført en halvering i antall fengselsplasser. Ettersom tildeling av budsjettmidler avhenger av antall fengselsplasser, ville dette medført en betydelig reduksjon i fengselets budsjett.

⁴ Sivilombudet, Kapittel 4 Referat av saker. 63. Plassering av flere innsatte på samme celle – dublering og bruk av flermannsceller. Publisert 7.7.2008.

Fengselet har derfor beholdt dobbeltcellene. Fengselet opplyste at det er et stort behov for å kunne tilrettelegge for innsatte med funksjonshemming som har utfordringer med å gå i trapper og andre innsatte som bør bo alene av ulike helsemessige grunner. Fengselet opplyste at de undersøker muligheten for å etablere noen enkeltceller i første etasje for å kunne ta hensyn til innsatte med funksjonshemming.

Tilsynsrådet er positiv til at fengselet ser på muligheten til å etablere enkeltceller i første etasje, både for innsatte med helsemessige utfordringer, og også til bruk for langtidsinnsatte. Tilsynsrådet anbefaler også at fengselet i større grad foretar en vurdering av hvem som blir plassert sammen, blant annet basert på alder.

Tilsynsrådet anbefaler at Sandeid fengsel:

- etablerer noen enkeltceller.
- vurderer de innsattes behov ved tildeling av plass på dobbeltcelle.

2.2. Kontakt med omverdenen

Innsatte har på samme måte som alle andre rett til respekt for sitt privat- og familieliv, jf. EMK artikkel 8 og Grunnloven § 102. Etter straffegjennomføringsloven skal innsatte som hovedregel kunne motta besøk og benytte telefon for å ringe innenfor tilmålt ringetid. Det er videre vanlig at fengslene tilbyr muligheten til å gjennomføre digitalt besøk ved bruk av nettbrett i fengsel (videosamtaler).

Sandeid fengsel opplyste at det ikke er begrensninger på de innsattes bruk av telefon. De innsatte kan også ha videobesøk hele dagen, mandag til fredag.

Det er totalt to besøksrom tilgjengelig i fengselet. Besøksrommene er lite tilpasset for barn. Fengselet informerer om at det er sjeldent barn kommer på besøk, og at fengselet heller prioriterer å gi innsatte med barn velferdspolisjoner og utvidet permisjonskvote. Tilsynsrådet er positiv til at innsatte med barn får slik tilrettelegging for samvær med barn. Samtidig oppfatter Tilsynsrådet at enkelte innsatte ønsker at det tilrettelegges bedre for besøk av barn i fengselet.

Fengselet opplyste at innsatte tidligere kunne få besøk av pårørende i inntil fem timer utenfor fengselet, i Ølen. Denne ordningen ble avvirket under Covid 19-pandemien. Tilsynsrådet oppfordrer fengselet til å vurdere en reetablering av ordningen med besøk utenfor fengselet.

Tilsynsrådet anbefaler at Sandeid fengsel:

- tilrettelegger besøksrommene for barn.

2.3. Bruk av tolk

Sandeid fengsel opplyste at de har en del innsatte som ikke behersker norsk, men at de fleste forstår engelsk. Tilsynsrådet har ikke informasjon om hvor mange innsatte som ikke behersker norsk eller engelsk. Fengselet opplyste at de ikke benytter innsatte som tolk for hverandre, men at det vil bli bestilt tolk dersom den innsatte ikke forstår innholdet i et vedtak

som forkynnes. Fengselet har opplyst at det benyttes lite tolk i fengselet, kun ved to tilfeller de siste 12 månedene. Tilsynsrådet understreker at Sandeid fengsel må benytte tolk i alle tilfeller hvor det er påkrevd etter tolkeloven § 6, som slår fast offentlige organer skal bruke tolk når det er nødvendig for å ivareta hensynet til rettssikkerhet eller for å yte forsvarlig hjelp og tjeneste. Sandeid fengsel må sikre at innsatte som ikke kan kommunisere med fengselet på norsk, forstår innholdet i vedtak og informasjon fra fengselet. I den utstrekning det er nødvendig, må fengselet benytte tolk.

Tilsynsrådet viser ellers til Sivilombudets rapport 24. april 2025 om bruk av tolk i fengsel. I rapporten understreker Sivilombudet at «[g]od kommunikasjon er avgjørende for at staten skal kunne ivareta sitt ansvar for å beskytte den innsatte. Dette gjelder spesielt for å forebygge selvsykning og selvdrap, men også for å forebygge konflikter og bruk av tvang».⁵

Tilsynsrådet anbefaler at Sandeid fengsel:

- arbeider for at innsatte som ikke kan kommunisere med fengselet på norsk, forstår innholdet i vedtak og informasjon fra fengselet. I den utstrekning det er nødvendig, må fengselet benytte tolk.

2.4. Innlåsing og sysselsetting

2.4.1. Dagsplan

Det følger av straffegjennomføringsloven § 17 at innsatte så langt det er praktisk mulig skal ha adgang til fellesskap under arbeid, opplæring, program eller andre tiltak og i fritiden.

Ifølge dagsplanen vekkes de innsatte klokken 07:00. Det er fire felles måltider per dag. Etter frokost er det er romsjekk og telling av innsatte per boenhet. Ordinær aktivitet er frem til kl. 15.00. Innlåsing på cellene skjer kl. 23.00 i hverdagene og kl. 24.00 i helgene. Utover dette er alle cellene åpne hele døgnet, men hver enkelt innsatt kan selv låse sine dører. De innsatte kan bevege seg fritt på fengselets uteområde. Det er den samme dagsplanen på alle de tre boenhetene. Den europeiske torturforebyggingskomiteen (CPT) anbefaler at innsatte får minst åtte timer utenfor cellen hver dag med meningsfulle aktiviteter⁶. Målingen viser at utlåsningstiden i Sandeid fengsel er i tråd med CPTs anbefalinger så lenge dagsplanen følges.

2.4.2. Sysselsettings- og aktivitetstilbud

Kriminalomsorgen skal i henhold til straffegjennomføringsloven §§ 18 og 21 legge til rette for at innsatte får et aktivitetstilbud på dagtid. Målkravet er at 85 prosent av de innsatte har et sysselsettingstilbud. Fengselet registrerer daglig aktivitet på hver innsatt. Andelen av de innsatte i Sandeid fengsel som deltar i sysselsettings- og aktivitetstilbud på hverdager og i helger, er 89 prosent, men registreringen er basert på både helt og halvt tilbud. Ifølge fengslet er flesteparten av innsatte er registrert med helt tilbud, men fengselet har ikke statistikk på dette.

⁵ 8 Sivilombudet, 2025, bruk av tolk i norske fengsler, s. 13

⁶ CPT/Inf (92)3-part2 avsnitt 47. Komiteen hadde tilsvarende anbefaling i sin rapport etter besøket i Norge i 2024, se CPT (2024) 49 avsnitt 95

Fengselet har ulike typer aktiviteter, både skole, selvstudier og arbeid. Skole og selvstudier sysselsetter cirka 30 innsatte. Fengselet samarbeider med Ølen videregående skole, som drifter skolen og opplæringen. Innsatte har også frigang for å delta på skole i Haugesund. I tillegg bidrar verksbetjentene med den praktiske delen i yrkesrettet opplæring. Fengselet har både et treverksted og et mekanisk verksted. På tidspunktet Tilsynsrådet var på besøk var det mekaniske verkstedet stengt. Fengselet opplyste også at skolen ikke lenger kan tilby opplæring i teoridelen som kreves for å oppnå fagbrev. Fengselet ønsker selv et bredere tilbud innen yrkesfag, og opplyste at fengselet er en godkjent opplæringsenhet. I tillegg til skole, tilbyr fengselet arbeid på kjøkkenet, i skogslag, trevareproduksjon, vaskeriet og som ganggutt.

Fengselet arbeider for å få alle innsatte i aktivitet, og tilbyr tilrettelagt arbeid til mellom seks og åtte innsatte. Dette er ment som kortvarige lavterskeltilbud, og ledes av en miljøarbeider. Fengselet opplyste at det varierer hvor mange innsatte som har tilretteleggingsbehov, men uttrykker at det er flere innsatte som ønsker dette tilbudet enn fengselet kan tilby.

Tilsynsrådet vurderer at Sandeid fengsel rapporterer et høyt aktivitetsnivå sammenlignet med det reelle aktivitetstilbudet de innsatte får. Rapporteringen omfatter både hel- og deltidstilbud, og aktivitetstilbud på to timer eller mer registreres som et dagsverk. Uten statistikk som skiller mellom hele og halve tilbud, er det vanskelig å vite hvor mange innsatte ved fengselet som får et fullverdig aktivitetstilbud. Tilsynsrådet bemerker imidlertid at Sandeid fengsel har et variert aktivitet- og sysselsettingstilbud, og er positiv til at fengselet tilrettelegger aktivitetstilbudet for innsatte med særskilte behov. Tilsynsrådet anbefaler fengselet å vurdere å utvide det tilrettelagte tilbudet hvis situasjonen med for få plasser vedvarer.

2.5. Bruk av kontrolltiltak, utelukkelse og ventecelle

2.5.1. Utelukkelse og ventecelle

Utelukkelse fra fellesskapet er situasjonen når en innsatt blir helt eller delvis holdt utenfor fellesskapet, vanligvis ved å bli isolert på cellen. Utelukkelse fra fellesskapet er regulert i straffegjennomføringsloven § 37 og § 38. Grunnlaget for utelukkelse kan være administrativt, disiplinært eller skje av helsemessige eller sikkerhetsmessige grunner. Innsatte kan også bli utelukket etter eget ønske. Ved utelukkelse fra fellesskapet skal det fattes vedtak.

Fengselet har ingen sikkerhetscelle eller sikkerhetsseng, men har tre venteceller, som er plassert i gangen bak vakta. To av ventecellene har eget toalett. Det er senger med madrass på alle tre cellene. Vinduene har gitter.

Fengselet opplyste at ventecellen benyttes ved uro som for eksempel arbeidsnekt og slåsskamp. Tilsynsrådet ber om tilbakemelding på omfanget av bruken av ventecellene.

Tilsynsrådet bemerker at det ikke var montert klokke på veggen på ventecellene. Det ble opplyst at dersom den innsatte vil vite hva klokken er, kan den innsatte spørre en fengselsbetjent som sitter på utsiden av sikkerhetscellen. Tilsynsrådet mener at den innsatte bør ha mulighet til å følge med på klokken selv, og anbefaler at det monteres en klokke i rommene.

Tilsynsrådet anbefaler at Sandeid fengsel:

- sikrer at de innsatte gis mulighet til å følge med på klokken selv på ventecellene.

Tilsynsrådet ønsker en tilbakemelding på:

- omfanget av bruken av ventecellene.

2.5.2. Kroppsvisitasjoner, rusprøver og romkontroll

Inngripende tiltak kun skal brukes når det er nødvendig og forholdsmessig, og fengselet må alltid vurdere om sikkerheten kan ivaretas på andre måter (minste inngreps prinsipp).

Fengselet opplyste at det ytterst sjelden foretas kroppsvisitasjon, og at beslutning om kroppsvisitasjon i alle tilfeller beror på en konkret vurdering. Tilsynsrådet har ikke sett statistikk på antall kroppsvisitasjoner.

Fengselet benytter spyttprøver og urinprøver for å avdekke inntak av rusmidler. I tredje tertial i 2024 ble det gjennomført 16 spyttprøver og ni urinprøver. I samme periode ble det funnet narkotiske stoffer i åtte tilfeller, i tillegg til ni tilfeller av brukerstyr og ett tilfelle av alkohol. Fengselet opplyste at urinprøvene i hovedsak tas ved oppmøte til straffegjennomføring (såkalt nullprøve), slik at fengselet kan følge med på utviklingen. Fengselet opplyste at de ikke gjennomfører rutinemessige rusmiddelkontroller, men at det tas stikkprøver for å vise progresjonen til innsatte. Stikkprøvene gjennomføres som spyttprøve. Tilsynsrådet ber om tilbakemelding på om nullprøven er en rutinemessig rusmiddelkontroll, eller om det er frivillig å avlegge slik prøve.

Kontroller med bruk av narkotikahund gjennomføres to til tre ganger i året, særlig forbindelse med jul, ettersom julegaver kan innebære økt risiko for innsmugling. Dersom det gjøres funn av brukerstyr ved blant annet cellevisitasjon, ber fengselet om bistand fra narkotikahund for videre kontroll.

Fengselet gjennomfører rutinemessig cellevisitasjon hver dag, hvor ett til to rom blir tilfeldig plukket ut. Fengselet opplyste at de innsatte får melding på rommet ved kontroll, og eventuelt at det er gjort beslag. Ifølge fengselet skal rommene være ryddige etter romkontrollen

Tilsynsrådet vurderer at Sandeid fengsel gjennomfører flere typer kontroll rutinemessig, og minner om at inngrep i de innsattes integritet skal begrenses til det som er nødvendig og forholdsmessig.

Tilsynsrådet anbefaler at Sandeid fengsel:

- arbeider for å kun benytte inngripende tiltak når det er nødvendig og forholdsmessig, og at fengselet alltid må vurdere om sikkerheten kan ivaretas på andre måter (minste inngreps prinsipp).

Tilsynsrådet ønsker en tilbakemelding på:

- om nullprøven er en rutinemessig rusmiddelkontroll, eller om det er frivillig å avlegge slik prøve.

2.6. Om selvdropsrisiko og selvdrap

Innsatte er en sårbar gruppe med høyere risiko for psykiske lidelser, rusproblemer og traumer. Dette er faktorer som øker risikoen for selvdrap. Tilsynsrådet viser blant annet til Sivilombudets rapport "Selvmord og selvmordsforsøk i fengsel" (2023),⁷ som avdekket svakheter i kriminalomsorgens arbeid med å forebygge selvmord blant innsatte. Fengselet gjennomfører kartlegging av selvdropsrisiko i forbindelse med inntakssamtalene. Fengselet opplyste at det er rutine at helsetjenesten snakker med innsatte i inntakssamtalen. Fengselet opplyste at de orienterer helsetjenesten om endringer i de innsattes tilstand.

Ved alvorlig sykdom, vil innsatte bli overført til ventecellene, hvor fengslet kan føre tilsyn med den innsatte. Ved forhøyet selvdropsrisiko, vil den innsatte bli sendt til akuttpsykiatrisk vurdering. Tilsynsrådet stiller spørsmål ved om utelukkelse er et egnet tiltak for selvdropsforebygging, og viser til at ventecelle kun skal benyttes dersom forholdene gjør det strengt nødvendig, og mindre inngripende tiltak har forgjeves vært forsøkt eller åpenbart vært forgjeves.⁸

Fengselet opplyste at de ikke har noen egen rutine for håndtering av alvorlig selvskading, selvdropsforsøk eller selvdrap, og viser til at dette omhandles av en sentralt utarbeidet rutine. KDIs retningslinjer for forebygging og håndtering av selvskading, selvmordsforsøk og selvmord i fengsel legger til grunn at det etableres lokale rutiner.⁹ Tilsynsrådet anbefaler at fengselet utarbeider en egen rutine for forebygging og håndtering av alvorlige hendelser som selvdrap, selvdropsforsøk og alvorlig selvskading.

På tidspunktet for Tilsynsrådets besøk, var det ifølge fengselet ingen innsatte med forhøyet selvdropsrisiko. Av tertialrapporten for 2024 fremgår det at det ikke har vært noen tilfeller med alvorlig selvskading, selvdropsforsøk eller selvdrap. Tilsynsrådet erfarer at det var flere innsatte med psykiske utfordringer i fengselet, og at enkelte hadde tanker om selvskading og selvdrap. Tilsynsrådet vurderer at fengselet ikke hadde fanget opp at enkelte innsatte hadde forhøyet selvdropsrisiko. Tilsynsrådet understreker viktigheten av at innsatte kartlegges, og at ansatte i fengselet er informert, involvert og oppdatert når det gjelder innsatte med forhøyet selvdropsfare. Fengselet bør ha en rutine for å forespørre innsatte med forhøyet

⁷ Rapport om selvmord og selvmordsforsøk i fengsel - Sivilombudet

⁸ Straffegjennomføringsloven § 38 første og tredje ledd.

⁹ Kriminalomsorgsdirektoratet, Forebygging og håndtering av selvskading, selvmordsforsøk og selvmord i fengsel, Retningslinjer til straffegjennomføringsloven, 5. november 2018, punkt 3 om kartlegging ved innsettelse og punkt 7 om samhandling med helsetjenesten.

selvdrapsrisiko om samtykke til fritak fra taushetsplikt, slik at helsetjenesten og fengselet kan dele informasjon om den innsatte med hverandre.

Tilsynsrådet anbefaler at Sandeid fengsel:

- utarbeider en rutine for å forespørre innsatte med forhøyet selvdrapsrisiko om å samtykke til fritak fra taushetsplikten, slik at helsetjenesten og fengselet kan dele informasjon om den innsatte med hverandre.

2.7. Helsetjenester i fengselet

Helsetjenesten i Sandeid fengsel består av tre sykepleiere og en lege. Legen er til stede en dag i uken, mens det er to sykepleiere til stede hver dag fra mandag til fredag. På tidspunktet for Tilsynsrådets besøk, var det en vikarlege til stede.

Påmelding til helsetjenestene i fengselet skjer via samtalelapp, som legges i en egen postkasse ved vakta. Tilsynsrådet får opplyst at flere innsatte opplever at de ikke får møte lege, og at det ikke alltid gis en begrunnelse for dette. Tilsynsrådet viser til at fengselshelsetjenesten skal fungere som en fastlegetjeneste, og at de innsatte skal få time hos legen når de ber om det. Tilsynsrådet understreker viktigheten av at helsetjenesten i fengselet gir de innsatte en god begrunnelse når de ikke får treffe lege, eller må vente. Dersom redusert tilgang til legetimer skyldes kapasitetsproblemer, anbefaler Tilsynsrådet at fengselet arbeider for å utvide kapasiteten i fengselshelsetjenesten.

Fengselet opplyste at medisiner håndteres ved at sykepleierne legger opp dosering av medisiner til den kommende uken, og at medisinene deles ut av vakta både på ukedagene og i helgene. De innsatte må stå i kø foran vakta for å få utdelt medisiner. Tilsynsrådet vurderer at er betenkelig i lys av den innsattes personvern å stå i kø for utdeling av medisiner. Tilsynsrådet anbefaler at fengselet etablerer nye rutiner for utdeling av medisiner.

Ved feil i medisin håndteringen, fører vakta avvik som blir sendt til helsetjenesten. Ifølge fengselet var siste registrerte avvik i desember 2024. Fengselet opplyste at det er få registrerte avvik. Tilsynsrådet har ikke sett dokumentasjon på omfanget av avvik. Tilsynsrådet vurderer at praksisen gir økt risiko for feil og/eller mangelfull utdeling av medisiner, og anbefaler at fengselet etterstreber at medisiner deles ut av helsepersonell.

På tidspunktet for Tilsynsrådets besøk hadde ikke Sandeid psykiater eller psykolog tilgjengelig i fengselet fordi kommunen/spesialisthelsetjenesten ikke hadde klart å rekruttere ny etter at den forrige sluttet. Tidligere var en psykiater tilgjengelig i fengselet en dag annenhver uke. Dersom innsatte har behov for å snakke med psykiater/psykolog, må helsetjenesten i fengselet henvise til distriktpsikiatrisk senter (DPS), som den innsatte må fremstilles til.

Fengselet informerer om at det ikke er noen innsatte med aktive løp hos psykolog/psykiater, eller tilfeller av alvorlig psykisk sykdom. Fengselet vurderer selv at det er behov for å ha psykolog/psykiater i fengselet, og at enkelte innsatte har behov for å snakke med noen. Samtidig mener vurderer at behovet kan avhjelpest noe ved at de innsatte snakker med andre ansatte i fengselet, som for eksempel fengselsbetjenter, sosionomer, sykepleier, verksmester og lignende. Tilsynsrådet får inntrykk av at flere innsatte sliter med psykisk uhelse enn fengselet selv beskriver, og anbefaler at ordningen med psykiater/psykolog i fengselet tilbakeføres.

Fengselet opplyste at innsatte blir henvist til spesialisthelsetjenesten ved behov. Fengselet opplyste at ingen helsemessige fremstillinger blir avlyst.

Fengselet har opplyst samhandling med helsetjenesten ivaretas ved at helsetjenesten deltar på alle morgenmøter, og at rapporter fra hendelser på kveldstid og i helgene deles med helsetjenesten. Videre har fengselsinspektøren faste månedlige møter med helsetjenesten, og fengselet og enhetslederen har årlige samarbeidsmøter med helsetjenesten i fengselet og kommunehelsetjenesten i Vindafjord.

Tilsynsrådet anbefaler at Sandeid fengsel:

- arbeider for at ordningen med psykiater/psykolog i fengselet tilbakeføres.
- etablerer nye rutiner for medisinutdeling
- arbeider for at medisiner utdeles av helsepersonell.

2.8. Oppfølging og tilbakeføringsarbeid

2.8.1. Kontaktbetjent

Fengselet opplyste at det er en fengselsførstebetjent som har oversikt over alle innsatte, og som tildeler en kontaktbetjent til alle innsatte. I utgangspunktet følger denne kontaktbetjenten den enkelte innsatte gjennom hele soningen ved fengselet. På tilsynsbesøket fikk Tilsynsrådet inntrykk av at det kan ta tid å få tildelt kontaktbetjent. Kontaktbetjenten er viktig for ivaretagelse av den innsatte, og for tilbakeføringsarbeidet. Det er uheldig dersom det tar tid før kontaktbetjent tildeles.

Tilsynsrådet anbefaler at Sandeid fengsel:

- sikrer at innsatte får tildelt kontaktbetjent ved innkomst.

2.8.2. Innsattes medvirkning

De innsatte i Sandeid fengsel har ikke kontaktutvalg. Fengselet opplyste at de har vurdert å innføre kontaktutvalg, men mener at det ikke er nødvendig. Fengslet benytter i stedet samtalelapper, hvor den enkelte innsatte kan ha enkeltmøter med ledelsen, kontaktbetjenter, førstebetjenter, sosialkontakt, opplæringskoordinator eller andre. Fengselet har hatt noen få allmøter. Siste allmøte var i begynnelsen av 2024. Tilsynsrådet mener det er viktig at det legges til rette for at de innsatte kan ta opp saker av betydning med fengselsledelsen og bli oppdatert om informasjon fra fengselet.

Tilsynsrådet anbefaler at Sandeid fengsel:

- etablerer rutiner for at allmøter gjennomføres oftere og mer forutsigbart, slik at de innsattes medvirkning og informasjonsbehov ivaretas regelmessig.
- etablerer et kontaktutvalg.

2.8.3. Overføring til annen soning

De siste 12 månedene overførte fengslet 34 innsatte til soning med elektronisk kontroll (EK). Ifølge fengselet er det ikke kapasitetshensyn som stopper overføringer til EK, men domslengde og domskategori.¹⁰

I samme periode overførte fengslet 53 personer til høysikkerhetsfengsler. Årsakene til overføringene opplyses å være at innsatte ikke klarer å bo sammen, ikke klarer å bo i et stort fellesskap, inntak av rusmidler eller den innsattes helsetilstand. De fleste overføringene skjer til Åna fengsel eller Haugesund fengsel. Tilsynsrådet vurderer at 53 overføringer til høysikkerhetsfengsler er et høyt antall i forhold til antall plasser i fengselet, og ber om en tilbakemelding på hvordan fengselet arbeider for å redusere antall overføringer til høysikkerhetsfengsel.

Fengselet opplyste at de mottar få søknader om straffavbrudd.¹¹ De siste 12 månedene har det vært seks søknader om staffeavbrudd, hvor to søknader ble trukket, to søknader ble innvilget og to søknader ble avslått. Der overføring til høyere sikkerhetsnivå er begrunnet i den innsattes helsetilstand, mener Tilsynsrådet at fengselet også bør vurdere om den innsatte kan ivaretas på andre måter, som ved soning med elektronisk kontroll, soning i helseinstitusjon eller om det bør innvilges et straffavbrudd.

Ifølge fengselet skjer en del overføringer til høysikkerhetsfengsel etter den innsattes eget ønske. Tilsynsrådet oppfatter at flere innsatte ønsker tilbakeføring til Haugesund fengsel fordi Haugesund fengsel har enkeltceller og kortere vei til andre instanser utenfor fengselet, i tillegg til at det er enklere å få besøk av familie og venner. Tilsynsrådet vurderer at det er uheldig at ordningen med dobbeltceller i Sandeid fengsel medfører at flere innsatte soner en større del av straffen i fengsel med høyere sikkerhetsnivå enn nødvendig.

Tilsynsrådet ønsker en tilbakemelding på:

- hvordan fengselet arbeider for å redusere antall overføringer til høysikkerhetsfengsel.

2.8.4. Kartleggings- og tilbakeføringsarbeid

Kriminalomsorgens primære verktøy for kartlegging i forbindelse med tilbakeføringsarbeid er BRIK. BRIK står for «Behovs- og ressurskartlegging i kriminalomsorgen». I 2024 hadde fengselet gjennomført 73 BRIK-kartlegginger. Ifølge fengselet er det mange som takker nei til BRIK-kartlegginger, og det gjennomføres ikke BRIK-kartlegginger ved kort straffgjennomføringstid. Sandeid fengsel opplyste at fengselet har gjennomført 108 utgangs- og evalueringssamtaler i forbindelse med løslatelse. Samtalene gjøres av sosialkonsulentene, og handler om hva som venter på utsiden, avklaring av situasjonen med bolig, jobb og lignende. Fengselet er usikker på om noen takker nei til en slik samtale.

¹⁰ Straffegjennomføringsloven § 16a og straffegjennomføringsforskriften § 7-2 setter begrensninger for hva slags dommer som kan sones med elektronisk kontroll, både med tanke på dommens lengde og hvilket straffebud domfellelsen gjelder.

¹¹ Etter straffegjennomføringsloven § 35 kan straffen avbrytes «dersom domfeltes helsetilstand tilsier det, eller når det for øvrig foreligger særlig tungtveiende grunner som ikke kan avhjelpes på annen måte».

Tilsynsrådet vurderer det som positivt at fengselet har gjennomført en del utgangs- og evalueringssamtaler i forbindelse med løslatelse. Tilsynsrådet understreker at kartlegging og tilbakeføringsarbeid er viktig for å oppfylle formålet med soningen.

2.8.5. Saksbehandling

Sandeid fengsel har som mål å behandle innsattes søknader innen en uke etter at de er fremsatt, forutsatt at søknaden er fullstendig opplyst og dokumentert. Fengselet opplyste at kapasitetsproblematikk i flere ledd kan føre til lengre saksbehandlingstid. Innsatte gis skriftlig foreløpig svar dersom saksbehandlingstiden forventes å overskride en måned. Tilsynsrådet oppfatter at flere innsatte opplever lang saksbehandlingstid på søknader og klager på avslag. Fengselet orienterer om at antall søknader og klager på avslag tilsvarer en høyere stillingsbrøk enn én jurist, men at fengselet har fått avslag på å utvide stillingshjemlene til en saksbehandlerstilling til. Ifølge fengselet er det flere søknader som ikke trenger å bli behandlet av en jurist.

Tilsynsrådet anbefaler at fengselet samarbeider med friomsorgen og regionen for å holde saksbehandlingstiden så kort som mulig.

3. Tilsynsrådets anbefalinger

Tilsynsrådet mener at Sandeid fengsel må sørge for at innsattes rettigheter og velferd ivaretas, uavhengig av overordnede rammebetingelser. Våre anbefalinger og punkter vi ønsker tilbakemelding på gjentas her:

Bygningsmasse og bruk av dobbeltceller

Tilsynsrådet anbefaler at Sandeid fengsel:

- etablerer noen enkeltceller.
- vurderer de innsattes behov ved tildeling av plass på dobbeltcelle.

Kontakt med omverden

Tilsynsrådet anbefaler at Sandeid fengsel:

- tilrettelegger besøksrommene for barn.

Bruk av tolk

Tilsynsrådet anbefaler Sandeid fengsel:

- arbeider for at innsatte som ikke kan kommunisere med fengselet på norsk, forstår innholdet i vedtak og informasjon fra fengselet. I den utstrekning det er nødvendig, må fengselet benytte tolk.

Utelukkelse og ventecelle

Tilsynsrådet anbefaler at Sandeid fengsel:

- sikrer for at de innsatte gis mulighet til å følge med på klokken selv på ventecellene.

Tilsynsrådet ønsker en tilbakemelding på:

- omfanget av bruken av ventecellene.

Kroppsvisitasjoner, rusprøver og romkontroll

Tilsynsrådet anbefaler at Sandeid fengsel:

- arbeider for å kun benytte inngripende tiltak når det er nødvendig og forholdsmessig, og at fengselet alltid må vurdere om sikkerheten kan ivaretas på andre måter (minste inngreps prinsipp).

Tilsynsrådet ønsker en tilbakemelding på:

- om nullprøven er en rutinemessig rusmiddelkontroll, eller om det er frivillig å avlegge slik prøve.

Selvdrapsrisiko og selvskading

Tilsynsrådet anbefaler at Sandeid fengsel:

- utarbeider en rutine for å forespørre innsatte med forhøyet selvdropsrisiko om å samtykke til fritak fra taushetsplikten, slik at helsetjenesten og fengselet kan dele informasjon om den innsatte med hverandre.

Helsetjenester i fengselet

Tilsynsrådet anbefaler at Sandeid fengsel:

- arbeider for at ordningen med psykiater/psykolog i fengselet tilbakeføres.
- etablerer nye rutiner for medisindeling
- arbeider for at medisiner utdeles av helsepersonell.

Kontaktbetjent

Tilsynsrådet anbefaler at Sandeid fengsel:

- sikrer at innsatte får tildelt kontaktbetjent ved innkomst.

Innsattes medvirkning

Tilsynsrådet anbefaler at Sandeid fengsel:

- etablerer rutiner for at allmøter gjennomføres oftere og mer forutsigbart, slik at de innsattes medvirkning og informasjonsbehov ivaretas regelmessig.
- etablerer et kontaktutvalg.

Overføring til annen soning

Tilsynsrådet ønsker en tilbakemelding på:

- hvordan fengselet arbeider for å redusere antall overføringer til høysikkerhetsfengsel.

4. Tilbakemelding og oppfølging

Sandeid fengsel har fått mulighet til å kommentere faktaopplysningene i rapporten 23.10.2025. Fengselet er også bedt om å redegjøre for sin oppfølging av rapportens anbefalinger innen 18. februar 2026. Fengselets tilbakemelding vil publiseres sammen med tilsynsrapporten.